

Gramoznice, oaze življenja, ki izginjajo

Dominik Bombek

Preden so jo ujeli v kanal, je Drava nosila in odlagala prod iz Alp in z njim nasula približno tri četrtine Dravskega in Ptuijskega polja. Prod je pomemben gradbeni material, posledica pa je ta, da je Dravsko in Ptuijsko polje preprejeno z gramoznicami. Še posebej veliko nedovoljenih izkopov je nastalo v času socializma. Tako so ljudje kajpak hitro prišli do gramoza, materiala, neobhodno potrebne za graditev hiš, ki so rasle kot gobe po dežju. Povezanost ljudi na vasi in iznajdlivost sta hitro obrodili sadove. Brezplačno, a dragoceno surovino je bilo moč nakopati skoraj povsod, tudi na njivah, ki tako ali tako niso dajale zelenega pridelka koruze. Še posebej, če je bilo bolj sušno leto. Pa so kopali. Zastonjski gramoz so odvažali, dokler jame ni zalila podtalnica ali v njej ni bilo več kaj kopati.

Na Dravskem polju so ugotovili več kot 260 površinskih kopov, večinoma gramoznic. Veliko med njimi je zalitih z vodo, v opuščeni pa so se brez človekovega vpliva vzpostavile zanimive in enkratne življenjske razmere. V procesu naseljevanja

foto: Dominik Bombek

Gramoznica, preurejena v bazen za športni ribolov. Upravlja jo ribiška družina.

novega življenjskega okolja si vrste sledijo druga za drugo, zato je za območja gramoznic značilna dokaj velika biodiverziteteta. Zaradi splošne degradiranosti širšega območja Dravskega in Ptuijskega polja so gramoznice, čeprav sekundarnega nastanka, tudi nekakšna zatočišča za vrste, ki so izgubile svoje prvotne habitate. Mnoge med njimi so ogrožene. Mali

deževnik (*Charadrius dubius*) si na primer uredi gnezdišče na golih prodatih tleh, pogosto v aktivni gramoznici, kjer se prod še koplje, saj potrebuje nezaraščene prodate površine. Naravnih gnezdnih habitatov mu primanjkuje. V stelah gramoznic gnezditja tudi vodomec (*Alcedo atthis*) in breguljka (*Riparia riparia*). Umetno nastale peščene stene so

foto: Damijan Denac

Gramoznico, zalito s čisto podtalnico, pri Savi so zasipali z industrijskimi odpadki, ki so vsebovali organska topila.

foto: Damijan Denac

Gospod Smiljan Klemenčič je v gramoznici v Melincih izdelal steno za breguljke (*Riparia riparia*), kjer zdaj gnezdi približno 100 parov.

GRAMOZNICE

njuna rešitev, lahko pa tudi past, če se kopanje nadaljuje ravno v času gnezdenja. Lep primer, kako lahko pomagamo ogroženim vrstam, je gramoznica v Melincih, kjer je upravljalec sam izdelal peščeno steno, v njej pa je gnezdila ogromna kolonija breguljk skupaj s čebeljarji (*Merops apiaster*). Liska (*Fulica atra*), čopasti ponirek (*Podiceps cristatus*), mali ponirek (*Tachybaptus ruficollis*), mlakarica (*Anas platyrhynchos*), čopasta črnica (*Aythya fuligula*) in zelenonoga tukalica (*Gallinula chloropus*) pa so vrste, ki jim ustrezajo zalite gramoznice. Bujno zaraščene z zeliščnim, gramovnim in drevesnim slojem so prave oaze sredi monokulturnih intenzivno obdelovanih polj. Tako so gramoznice v tej kmetijski do onemoglosti izkoriščeni pokrajini tudi ene redkih zatočišč za rjavega srakoperja (*Lanius collurio*), rjavo penico (*Sylvia communis*), prosnika (*Saxicola torquata*), jerebico (*Perdix perdix*), prepelico (*Coturnix coturnix*), divjo grlico (*Streptopelia turtur*), malo uharico (*Asio otus*), če jih omenimo le nekaj. Ne smemo pa ostati samo pri pticah, v gramoznicah so tudi plazilci: slepec (*Anguis fragilis*), belouška (*Natrix natrix*), kobranka (*Natrix tessellata*), martinček (*Lacerta agilis*), zelenec (*Lacerta viridis*) in pozidna kuščarica (*Podarcis muralis*), ki pa so vsaj neposredno varni pred kmetijskim stroji in pesticidi. Na teh »zaplatah« se drenjajo še navadni pupek (*Triturus vulgaris*), rosnica (*Rana dalmatina*), sekulja (*Rana temporaria*), hribski urh (*Bombina variegata*), zelena žaba (*Rana esculenta*), zelena rega (*Hyla arborea*), navadna krastača (*Bufo bufo*), zelena krastača (*Bufo viridis*) in še mnogi drugi.

Tako imenovane sanacije ali kakršnekoli preureditve gramoznic so zato tvegan poseg v občutljivo življenjsko združbo. Ribiška društva jih na primer spreminjajo v urejene bazene za ribolov z okolico v stilu športnih parkov, kar ima uničujoč vpliv na ogrožene živalske in rastlinske vrste. S tem kršijo tudi Zakon o ohranjanju narave (Ur.l. RS, št. 56/99, 31/00), temeljni varstveni predpis na področju ohranjanja biotske raznovrstnosti prstoživečih rastlinskih in živalskih vrst. Zaradi takšnih posegov prihaja do degradacije ekosistemov, kar seveda siromaši biotsko pestrost.

foto: Damijan Denac

Čeprav zeleno rego (*Hyla arborea*) pogosto srečamo na poljih, je v času razmnoževanja mnogokrat odvisna prav od »vodnih oken« v gramoznicah.

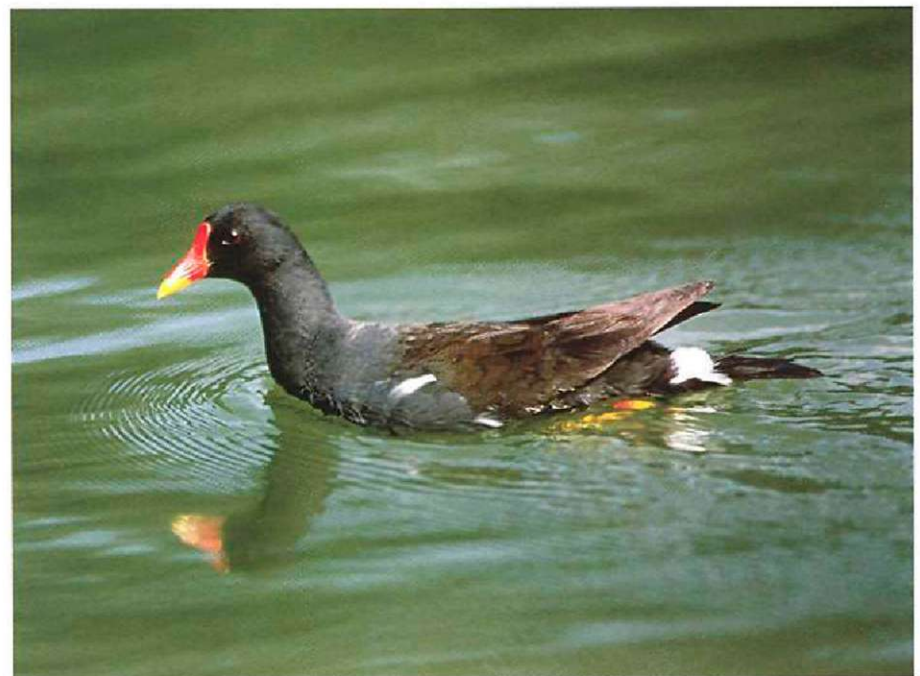

foto: Peter Buchner

Ko zagledamo temno ptico, ki izgine v obrežnem rastlinju, smo najbrž opazovali zelenonogo tukalico (*Gallinula chloropus*). Če smo pri tem videli še snežno bela podrepna peresa pod visoko vzdignjenim repom, se nismo zmotili.

Večini ljudi se sanacije in ureditve gramoznic ne zdijo nič spornega. Zakaj? Ureditve neurejenega je ponavadi nekaj pozitivnega, vendar gre tukaj za druge vrednote. Naravno okolje je vrednota, ki ne potrebuje urejanja. Vse več ljudi raje namesto angleške trave občuduje cvetoč travnik, nad katerim se spreletavajo metulji. Naravno okolje v gramoznici ne potrebuje ne urejanja ne sanacij. Potrebuje le varstvo in zaščito. V naravnem stanju ohranjene gramoz-

znice imajo izjemen naravovarstveni potencial, ki ga je mogoče izkoristiti tudi v učne namene. Ob »urejeni« gramoznici otrokom razen ravnih bregov in vode ne moremo pokazati skoraj nič, v »naravni« pa jim ob doživetju živalske in rastlinske pestrosti lahko privzgojimo vrednote spoštovanja in ohranjanja narave. Te vrednote na srečo priznava tudi naša država in družba, problem je le, da še niso prešle v dejanja.

